

Upphovsmännens berättelser om upphovsrätten

Kopios material Luova100

Tips för undervisningen

Kopios Luova100-videor lämpar sig väl för orientering i undervisningen av upphovsrätten. De bifogade undervisningstipsen passar för högstadiet samt andra stadiets läroanstalter. I gymnasiet passar undervisningen av upphovsrätt och dessa undervisningstips till exempel i undervisningen av samhällskunskap, juridik, modersmål, filosofi eller etik.

Orientering

Diskutera tillsammans vad eleverna tänker om upphovsrätter samt hur och var de är definierade.

INFORMATION: Upphovsrätten är en rätt som skaparen av ett verk får, som med separat reglerade begränsningar ger skaparen ensamrätt att bestämma om användningen av sitt verk. Upphovsrätter definieras i upphovsrättslagen.

Material Luova100-videorna

Filmfotograf Sari Aaltonen

Konstnär Viljami Heinonen

Cirkusartist Katja Kortström

Uppgiftstips 1

Titta på videorna och fundera med hjälp av dem på svaren på följande frågor

1. Plocka exempel från videorna: Hurdana verk faller under upphovsrätten?
2. Vad behöver man upphovsrätten till?
3. Vems fördelar skyddas med hjälp av upphovsrätten?

Svar på frågorna

1. Ett verk kan se ut på många olika sätt, såsom framgick av videon: video, komposition, sångtext, målning, koreografi – eller till exempel ett fotografi, en tecknad serie, ett prosaverk: en bok, en dikt, en fackbok, en tidningsartikel, ett datorspel, en film.

Observera även att inte alla verk som är ett resultat av kreativt arbete får skydd av upphovsrätten. Ett verk måste vara tillräckligt självständigt och originellt. Det måste med andra ord överskrida verkströskeln för att skyddas av upphovsrätten.

Mer information om upphovsrätten och om vad ett verk är samt vad upphovsrätten skyddar hittar du på nättjänsten Kopiraitti.fi (www.kopiraitti.fi)

och i upphovsrättslagen

(<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=tekij%C3%A4noikeuslaki>)

Du kan i tillämpliga delar presentera paragraf 1 och 2–10 i 1 kapitlet i upphovsrättslagen för eleverna eller be dem bekanta sig med dem.

2. Med upphovsrätterna säkerställer man att det kreativa arbetets skapare får själv bestämma hur och var hans arbete får användas och publiceras, till exempel om det ska tryckas exemplar av hans verk (böcker, skivor, filmer, affischer, tavlor, skulpturer etc.) eller om verket ska publiceras på internet eller om det ska förevisas offentligt.

Med upphovsrätten säkerställer man att verken inte kan användas eller utnyttjas utan upphovsmännens eller rättsinnehavarnas tillstånd.

3. Med upphovsrätterna skyddas särskilt verkens skapare, det vill säga upphovsmännen och andra rättsinnehavare, möjligheten för personer som arbetar inom så kallade kreativa branscher att få inkomst från sitt skapande arbete samt verksamheten för andra aktörer som möjliggörs av deras arbete, till exempel företag inom produktionsbranschen.

Uppgiftstips 2

Diskussion om upphovsrätternas betydelse

Efter att ni har tittat på videorna och svarat på frågorna kan ni till exempel i mindre grupper fundera över följande påståenden.

Ta ställning till påståendena nedan

1. Utan upphovsrätt och övervakningen av dem skulle man sannolikt producera mindre intressant musik, filmer, konst och litteratur.
2. Det är ett mindre brott att dela musik eller filmer på nätet än att stjäla produkter till exempel från mataffären.
3. Övervakningen av delningen av musik och filmer och liknande på nätet är ett tecken på musik- och filmindustrins girighet.
4. Fundera över situationer där du själv skulle dra fördel av det skydd som upphovsrätten erbjuder.

Synvinklar på påståendena

1. Med upphovsrätterna skyddas i synnerhet verkens skapare och rättsinnehavare. De har rätten att besluta hur verken som de har skapat ska användas. Dessutom är det ofta fråga om uppehållet för skaparen av det kreativa verket. Konstnären, musikern, koreografen, fotografen, författaren, kompositören o.s.v. har lagt ned mycket tid på att skapa verket och

gör det för att tjäna sitt uppehälle. Man måste säkerställa att de får ersättning för arbetet som de har utfört.

2. Dessa två frågor har ingen moralisk skillnad. Olaglig delning av en annan persons verk är lika mycket stöld som till exempel om du utan tillstånd och utan att erlagga ersättning tar en konkret/fysisk produkt som tillverkats av ett företag för ditt eget bruk. På internet glömmar man ofta att material (verk såsom musik, filmer, fotografier, tidningsartiklar) som erbjuds där är verk som någon har skapat och att olovlig användning av dem kan bryta mot upphovsrätten samt minska inkomsterna för personer som arbetar inom en kreativ bransch.
3. Företag inom musik- och filmindustrin övervakar sina egna intressen, men med upphovsrätt skyddas även skaparnas och de uppträdande konstnärernas, såsom artisternas och skådespelarnas intressen. Huruvida en artist har (skrivit) kontrakt med ett stort eller litet skivbolag har ingen moralisk eller juridisk skillnad. Globala företag kan göra stora vinster, men de investerar även vinstmedel i artister som aldrig blir framgångsrika. Dessa förluster korsar inte alltid nyhetströskeln.

Det är lätt att tänka att en inhemsk artist borde få mer ersättning än en superrik megastjärna. Båda artisterna och bådas skivbolag har dock rätt att styra över sina verk. Stora summor används även till att producera filmer och serier, och därför har bolagen som producerat dem skäl att hålla fast vid sina rättigheter.

Särskilt viktiga är upphovsrätterna dock för helt vanliga skapare av kreativa verk för vilka upphovsrätten garanterar rättvis ersättning för det utförda arbetet. Utan organisationer som övervakar upphovsrätterna skulle det vara i det närmast omöjligt för dem att själva övervaka sina intressen. De stora megastjärnornas enorma intäkter kan förvränga bilden av grundsyftet med upphovsrätterna. Övervakningen av upphovsrätterna är således en slags fackföreningsverksamhet för kreativa branscher. Till exempel företräder Kopiosto via sina medlemsorganisationer fler än 50 000 finländska skapare, artister och förläggare. Kopiosto övervakar rättsinnehavarnas intressen och betalar ut upphovsrättsersättningar till dem.

4. Även du kan få skydd av upphovsrätten för det arbete som du utför, ditt kreativa verk. Upphovsrätten uppstår utan registrering. Lagstiftning beträffande upphovsrätten säkerställer automatiskt din rätt till det verk du skapat. Om du till exempel har musik som hobby, fotograferar, tecknar eller skriver, kan ingen utnyttja dina verk kommersiellt utan ditt tillstånd eller använda dem i sådana sammanhang som du inte accepterar.

Uppgiftstips 3

Kopiraittila-spelet

Efter att ni har tittat på videorna och diskuterat och/eller arbetat i grupp kan eleverna instrueras att själva eller i grupp spela det egna läroverkets spel i Kopiraittila skola (www.kopiraittila.fi). Eleverna har orientering i ämnet och på så sätt kan de med hjälp av

spelet fördjupa sina kunskaper samt sätta informationen i spelet i en större kontext
beträffande upphovsrätter.

Upprättad av: Ville Kohvakka